

krańcach woj. gdańskiego, w odległości kilkudziesięciu km (ok. 100).

W obu oborach, jako paszę treściwą podawano bydłu mieszankę „B”. Badania bakteriologiczne tej mieszanki na salmonelę dało wynik ujemny. Równocześnie wykonano badania bakteriologiczne wody i kiszonki, podawanych krowom, i również nie wykazano obecności pał. z rodzaju *Salmonella*.

Do 1957 r. stwierdzono w Polsce u zwierząt jedynie *S. anatum* należące do grupy E₁. Pierwsze przypadki wystąpienia pałeczek należących do grupy E₂ stwierdził Buczkowski w 1957 r. Według tego autora należy

się liczyć także w Polsce z możliwością występowania w warunkach naturalnych zmian typów E₁ w kierunku E₂ i na odwrót.

Trudno ustalić, czy w przedstawionych przypadkach *S. newington* uległ transdukcji z typu *S. anatum*, czy też został zawleczony z innych krajów wraz z importowanymi paszami, czy też z produktami spożywczymi, gdzie salmoneloza ta jest stwierdzana od 1937 r.

Adres autora: dr Adam Czarnowski, Gdańsk Oliwa, ul. Kaprów 10.

PATOLOGIA I TERAPIA

WŁADYSŁAW LUTYŃSKI

Warszawa

Choroby niezaraźliwe zwierząt w Polsce w roku 1964

Punktem wyjścia dla opracowania jakichkolwiek założeń mających na celu zapobieganie, leczenie bądź zwalczanie chorób zwierząt, w tym także chorób niezaraźliwych, powinno być ustalenie, jaki jest stan faktyczny w zakresie ich rozprzestrzeniania. Materiały statystyczne z tego zakresu prawidłowo opracowane pozwolą na zorientowanie się jakie choroby występują najczęściej i jaka jest częstotliwość ich występowania w poszczególnych rejonach. Na podstawie tych danych powstałyby warunki do ustalenia, jakie choroby powodują największe straty ekonomiczne a tym samym do bardziej prawidłowego określenia kierunków prac naukowo-badawczych i innych przedsięwzięć mających na celu zapobieganie i zwalczanie chorób.

Porównanie częstotliwości występowania chorób w poszczególnych latach pozwoliłoby ponadto prześledzić zmienności, jakie występują w dziedzinie zachorowań zwierząt. W szczególności taka analiza umożliwiłaby ustalenie, jakie choroby stają się częstsze, jakie stopniowo tracą na znaczeniu a jakie utrzymują się mniej więcej na tym samym poziomie. Ewentualne dalsze opracowania mogłyby również rzucić pewne światło na czynniki usposabiające do zachorowań na poszczególne choroby przez ustalenie, czy zmiany w zakresie częstotliwości zachorowań nie mają jakiegos związku przyczynowego z wystąpieniem określonych czynników klimatycznych, wprowadzeniem nowego systemu żywienia itp. Niewątpliwie również geografia występowania niektórych chorób miałyby tu pewne znaczenie. Poza tym dane statystyczne analizowane w artykule dadzą odpowiedź na pytanie, czy niektóre choroby „podręcznikowe” w ogóle są w Polsce stwierdzane i w jakim zakresie.

Sprawozdanie z zabiegów leczniczych, przeprowadzanych przez zakłady lecznicze dla zwierząt, obejmujące wszystkie przypadki chorób niezaraźliwych zwierząt leczonych przez te zakłady, zawiera następujące pozycje: 1) choroby narządu oddechowego, 2) choroby narządu pokarmowego, 3) choroby przemiany materii, 4) choroby narządu moczopłciowego, 5) choroby wymienia, 6) choroby mięśni, kości, stawów i ścięgien, 7) choroby kopyt i racic, 8) choroby skóry, 9) zatrucia, 10) tężec, 11) żoły, 12) kolibaciloza, 13) grypa, 14) inne, 15) kastracje, 16) porody. W pozycji „inne” w 1964 r. wyodrębniono m. in. takie schorzenia, jak chorobę obrzękową, pasterelozę, salmonelozę, promieńnicę, nosówkę, kokcydiozę, głowicę i piropłazmozę. Ze względu na niewymienienie tych chorób w formularzu sprawozdawczym nie we wszystkich województwach zostały one wyodrębnione. Prawdopodobnie zaliczono je do odpowiednich grup chorób. Fakt ten,

jak i szereg innych wątpliwości interpretacyjnych dotyczących omawianego sprawozdania, niewątpliwie obniża wartość wniosków, jakie z niego wynikają.

Analizą objęto wszystkie wyżej wymienione pozycje z wyłączeniem w 1964 r. kastracji nie wążących się, jak wiadomo, z zagadnieniem chorób, a z uwzględnieniem porodów, które w przypadku konieczności zajęcia się nimi przez służbę wet. wydaje się słuszne traktować analogicznie, jak choroby sensu stricto. Sprawozdanie nie uwzględnia natomiast danych dotyczących chorób zaraźliwych (w tym również gruźlicy bydła) zwalczanych i ewentualnie leczonych z urzędu, brucelozy oraz chorób inwazyjnych (odrobaczanie) w przypadku ich masowego zwalczania.

W 1964 r. występowanie najważniejszych chorób (lub ich grup) u bydła, owiec, świń i koni przedstawiało się następująco (liczby oznaczają procent występowania danego schorzenia w stosunku do ogółu chorób określonego rodzaju zwierząt, przy czym w porównaniu tego procentu w latach od 1962 do 1964 uwzględniono ze względów technicznych również kastracje).

Tabela nasuwa następujące uwagi:

1. U wszystkich rodzajów zwierząt gospodarskich najczęściej występowały choroby narządu pokarmowego. U koni na 100 przypadków chorobowych prawie 44 to przypadki chorób narządu pokarmowego. U świń choroby narządu pokarmowego występowały w prawie 40% przypadków zachorowań a u bydła w około 26%, u owiec w ponad 21%. W porównaniu z rokiem 1962 choroby narządu pokarmowego utrzymały się w 1964 r. na ogół na tym samym poziomie z pewną tendencją „zwykową” u świń a „zniżkową” u owiec.
2. Drugie miejsce u bydła zajmowały choroby narządu moczopłciowego (21%), które u zwierząt innych rodzajów zajmują pozycje końcowe (u owiec i koni — VII pozycję a u świń — IX pozycję). Natomiast u owiec drugą pozycję zajęły choroby narządów ruchu ustępując tylko o 1,7% chorobom narządu pokarmowego. Choroby narządów ruchu znalazły się też na drugiej pozycji u koni (25% wszystkich chorób). U świń drugą pozycję (ponad 14%) zajęły choroby przemiany materii odgrywające znaczną rolę także u owiec (15%), bydła (10%) i koni (9 3/4%). U tych trzech ostatnich rodzajów zwierząt znalazły się one na trzecim miejscu wśród różnych grup schorzeń. Choroby narządów ruchu u bydła i świń nie miały tak dużego znaczenia, jak u owiec i koni (u bydła — VI pozycja — 8,6%, u świń VII pozycja — 2,5%). U owiec schorzenia racie stanowiły ok. 50% chorób narządu ruchu, u bydła procent ten wynosi ponad 30 a u koni schorzenia kopyt stanowiły niecałe 30% wszystkich chorób narządów ruchu. Natomiast procent schorzeń racie

Choroby niezaraźliwe zwierząt w r. 1962 i 1964
(liczba oznacza % występowania danej grupy chorób na tle wszystkich schorzeń)

Grupa chorób	Bydło			Owce			Świnie			Konie		
	Razem z kastracjami		Bez kastracji	Razem z kastracjami		Bez kastracji	Razem z kastracjami		Bez kastracji	Razem z kastracjami		Bez kastracji
	1962	1964	1964	1962	1964	1964	1962	1964	1964	1962	1964	1964
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Choroby narządu oddechowego	6	6	6,9	5	5	9,1	5	5	5,8	5	7	7,5
Choroby narządu pokarmowego	22	22	25,7	12	11	21,2	30	32	39,4	40	41	43,7
Choroby przemiany materii	9	8,5	10,0	9	8	15,0	8	11	13,8	9	9	9,3
Choroby narządu moczopłciowego	19	18	20,9	2	3	5,4	1	1	1,6	2	2	2,1
Choroby mięśni, kości, stawów i ścięgien	5	5	6,1	4	5,5	10,1	2	2	2,2	18	17	18,4
Choroby kopyt i racic	2	2	2,5	9	5	9,4	0	0	0,3	6	6	6,8
Zatrucia	2	2	2,3	4	3	6,2	8	8	10,1	1	1	1,4
Inne choroby (w zakresie rubryk: 2, 3, 5, 6, 8, 9, 11 i 12)	35	36,5	.	55	59,5	.	46	41	.	19	17	.
Choroby wymienia (w zakresie rubryk: 4, 7, 10 i 13)	.	.	8,6	.	.	6,4	.	.	1,2	.	.	0,8
Choroby skóry (w zakresie rubryk: 4, 7, 10 i 13)	.	.	8,9	.	.	0,0	.	.	3,7	.	.	5,4
Inne choroby (w zakresie rubryk: 4, 7, 10 i 13)	.	.	8,1*	.	.	8,2	.	.	21,9*	.	.	4,6*
R a z e m — %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Uwagi:	*) w tym: 1) porody 2,7% 2) kolibacyoza 1,6%						*) w tym: grupa świń i kolibacyoza po ok. 7%			*) w tym zołzy ok. 2,4%		

u świń był minimalny i wynosił ok. 10% chorób narządów ruchu.

W ciągu lat 1962 do 1964 w zakresie chorób narządów moczopłciowych zanotowano u wszystkich rodzajów zwierząt tylko nieznaczne różnice. Natomiast zmalało w tym okresie znaczenie chorób narządów ruchu u owiec. W tym też okresie nieco zmniejszył się na tle innych schorzeń procent występowania chorób przemiany materii u owiec a znacznie (o ok. 1/3) zwiększył się procent występowania tych chorób u świń.

3. Inne choroby zajmowały w 1964 r. dalsze pozycje. U bydła na IV miejscu znalazły się choroby skóry (prawie 9%), u koni V (5,4%) a u świń VII (3,7%).

Choroby wymienia były stosunkowo częste tylko u bydła (8,6% — V pozycja) i u owiec (6,4% — VI pozycja). U świń choroby te zajęły X pozycję (1,2%) a u koni VIII (0,8%).

Choroby narządu oddechowego największe stosunkowo znaczenie miały u owiec (9,1% — IV pozycja) i u koni (7,5% — IV pozycja). U bydła choroby te zajęły VII pozycję (6,9%) a u świń VI (5,8%). Choroby narządu oddechowego w 1964 r. zanotowano w porównaniu z 1962 r. częściej (o ponad 40%) tylko u koni.

Przypadki wymagające interwencji służby wet. w związku z porodami stosunkowo najczęstsze były u bydła (2,7% — VIII pozycja). Natomiast choroby spowodowane zatruciami stwierdzano najczęściej u świń (10% — III pozycja) i u owiec (8,2% — VII pozycja). U bydła zatrucia odgrywały mniejszą rolę (2,3% — IX pozycja), podobnie jak u koni (1,4% — VII pozycja). Z tabeli nie wynika, aby w ciągu lat 1962—1964 nastąpił wzrost znaczenia zatruc u zwierząt, być może ze względu na to, że w statystyce porównawczej uwzględniono tylko liczby całkowite. Spadek zatruc zanotowano natomiast u owiec.

U świń stosunkowo często stwierdzano grypę i kolibacyozę (po ok. 7% — IV i V pozycja). Natomiast IV miejsce u koni zajęły zołzy (2,4%).

Wyżej przedstawiona analiza dotyczyła całego pogłowia zwierząt. Warto jeszcze się przyjrzeć, jakie choroby niezaraźliwe wystąpiły w gospodarstwach

uspołecznionych. Różnice, jakie dadzą się zaobserwować w zakresie występowania poszczególnych rodzajów chorób u całego pogłowia w porównaniu z chorobami, które występowały u zwierząt sektora uspołecznionego zanotowano przede wszystkim u bydła. W gospodarstwach uspołecznionych pierwszą pozycję u bydła zajęły w 1964 r. choroby narządu moczopłciowego (27,5% wszystkich schorzeń wobec 20,5% u całego pogłowia), drugą choroby skóry (16,3% wobec 8,9%) a dopiero na trzeciej pozycji znalazły się choroby narządu pokarmowego (15,8% wobec 25,7%). W dalszej kolejności wystąpiły u bydła sektora uspołecznionego choroby narządów ruchu (12% wobec 8,6% w całym pogłowiu), choroby narządu oddechowego (9,5% wobec 6,9%), wymienia (7,2% wobec 8,6%), przemiany materii (5,5% wobec 10%).

U świń omawiane różnice są znacznie mniejsze. W sektorze uspołecznionym nieco rzadziej stwierdzano choroby narządu pokarmowego a częściej choroby narządu oddechowego. Ponadto w tym sektorze 2 razy częściej występowała grypa świń, która zajęła wśród wszystkich chorób trzody chlewnej w sektorze uspołecznionym drugą pozycję za chorobami narządu pokarmowego. U koni procent, jaki zajęły choroby narządu pokarmowego na tle wszystkich schorzeń w gospodarstwach uspołecznionych wynosił 35 wobec 43,7 u całego pogłowia koni. Nieco częściej zanotowano w tych gospodarstwach zołzy (3% wobec 2,4%). W zakresie pozostałych chorób u koni omawiane różnice były minimalne.

U owiec sektora uspołecznionego na pierwszej pozycji znalazły się choroby narządów ruchu (21% wobec 19,5%), na drugiej dopiero choroby narządu pokarmowego (18% wobec 21,2%). W zakresie pozostałych schorzeń większych różnic nie zaobserwowano.

Przeprowadzając szczegółową analizę omawianych materiałów statystycznych wzięto pod uwagę:

1) wskaźnik zapadalności, tj. liczbę zwierząt dotkniętych w ciągu 1964 r. określoną schorzeniem (grupą schorzeń) na 100 sztuk pogłowia zwierząt danego rodzaju,

2) porównanie tego wskaźnika u zwierząt należących do sektora uspołecznionego gospodarki ze wskaźnikiem globalnym (pkt. 1),

3) w zakresie niektórych chorób — przekroje wojewódzkie.

Z analizy wynikają następujące, bezpośrednie wnioski.

I. Choroby bydła

1. Na choroby narządu pokarmowego zachorowało w 1964 r. 4,1% bydła (w tym w sektorze uspołecznionym ok. 7%). Największy procent (wskaźnik zapadalności) wystąpił na terenie województwa szczecińskiego (7,5%), koszalińskiego (6,2%), bydgoskiego (5,4%), zielonogórskiego (5,3%) olsztyńskiego (5,1%) katowickiego (5%) i wrocławskiego (4,6%). Mniej więcej na poziomie średniej krajowej choroby narządu pokarmowego zanotowano u bydła w województwach: poznańskim, gdańskim, łódzkim i lubelskim. Najniższy procent zachorowań bydła na te choroby stwierdzono w województwach: opolskim (3,7%), kieleckim i warszawskim (po 3,3%), białostockim (3,2%), krakowskim (2,8%) i rzeszowskim (2,7%).

2. Chorobami narządu moczopłciowego było dotkniętych średnio w kraju 5,5% krów, w tym ok. 30% krów należących do gospodarstw uspołecznionych. Z przekrojów wojewódzkich wynika, że procent ten w województwie olsztyńskim wyniósł 12,8, w poznańskim — 10, w gdańskim, wrocławskim, szczecińskim, katowickim, koszalińskim i opolskim od 8 do 8,8, w bydgoskim 7,1, w białostockim — 3,5, w łódzkim — 3,3 a w pozostałych województwach od 1,9 (kieleckie) do 2,9 (rzeszowskie). Wydaje się, że większy procent chorób narządu moczopłciowego w niektórych województwach był w 1964 r. raczej dowodem aktywności ośrodków zwalczania niepłodności i chorób młodoży (Olsztyn, Poznań), niż istotnym wynikiem zachorowań, szczególnie, jeżeli się uwzględni, że ośrodki te rozwinęły swą działalność głównie w państwowych gospodarstwach rolnych. Jak wynika z geografii tych chorób, największy ich procent wystąpił w okręgach o dużej liczbie PGR. Analogicznie, jak choroby narządu moczopłciowego, choroby wymienia leczono znacznie częściej w gospodarstwach uspołecznionych (8%), niż globalnie u wszystkich krów w kraju (2,3%). Najczęściej choroby wymienia stwierdzano w 1964 r. w województwach: szczecińskim (5,7%), gdańskim (5,5%) olsztyńskim (5%) i koszalińskim (4,2%). Procent ten wyniósł ok. 3 w województwach: zielonogórskim, wrocławskim i bydgoskim, w województwach: opolskim i katowickim równał się średniej krajowej a w pozostałych województwach wahał się w granicach od 1,2% (rzeszowskie) i 1,3% (kieleckie i krakowskie) do 2% (poznańskie).

W statystyce odrębnie są ujęte porody wymagające interwencji weterynaryjnej. Pomocy porodowej udzielono w 42.600 przypadkach, tj. u 0,7% krów (1,4% krów gospodarstw uspołecznionych). Procent ten wyniósł w województwie koszalińskim 2,2, w szczecińskim 2,1, w zielonogórskim 1,6, we wrocławskim i olsztyńskim 1,4, w gdańskim, opolskim i bydgoskim 1, w katowickim 0,9, w łódzkim 0,8, w poznańskim i białostockim 0,7. Najmniej „zapotrzebowań” z zakresu położnictwa weterynaryjnego u bydła zgłoszono z województw: rzeszowskiego i krakowskiego (0,4%) lubelskiego i kieleckiego (0,5%), oraz warszawskiego (0,6%). Z pomocy porodowej chętniej korzystały gospodarstwa uspołecznione, niż indywidualne, oszczędniejsze a czasem zbyt oszczędne.

3. Choroby przemiany materii stwierdzono u 1,6% bydła (2,5% bydła stanowiącego własność gospodarstw uspołecznionych). Choroby skóry wystąpiły u 1,4% bydła, przy czym w gospodarstwach uspołecznionych procent ten był znacznie wyższy (7,6%). W związku z tym również w województwach o znacznym odsetku PGR procent chorób skóry był wyższy, niż w pozostałych (Koszalin — 8,7%, Szczecin — 5,4%, Gdańsk —

5%, Olsztyn — 2,4%, Zielona Góra — 2%). Jednakże w województwach: bydgoskim, opolskim, wrocławskim, rzeszowskim i poznańskim choroby skóry zanotowano jedynie u 1,1 (Poznań) do 1,5 (Bydgoszcz) procent bydła. Chorobami skóry było najmniej dotknięte bydło województwa kieleckiego (0,2), katowickiego, lubelskiego, warszawskiego (po 0,3), krakowskiego i łódzkiego (0,4) a w województwie białostockim procent ten wyniósł 0,9.

Chorobami narządów ruchu było dotkniętych ok. 1,4% bydła (w gospodarstwach uspołecznionych — 3,3%) a chorobami narządu oddechowego 1,1% (w gospodarstwach uspołecznionych 4,5%). Te ostatnie choroby stwierdzano najczęściej w województwach: olsztyńskim (3%), koszalińskim (2,5%), szczecińskim i gdańskim (1,9%), oraz wrocławskim, poznańskim i bydgoskim (od 1,5 do 1,6%). W województwie opolskim, białostockim, rzeszowskim i lubelskim procent występowania tej choroby był niższy, niż średnia krajowa (od 0,9 do 0,6%) a w województwie łódzkim wyniósł 0,5%, w kieleckim 0,4%, warszawskim i krakowskim 0,3%.

Zatrucia stwierdzono tylko u 0,4% bydła (w gospodarstwach uspołecznionych 1,7%). Najniższy procent zatruc wystąpił w województwach: krakowskim i łódzkim (0,2%) a najwyższy w koszalińskim (0,8%), zielonogórskim (0,7%) szczecińskim (0,6%) oraz wrocławskim, gdańskim i bydgoskim (0,5%).

Kolibacylezę stwierdzono u 0,2% bydła — 24.600 przypadków (1,4% w gospodarstwach uspołecznionych). Najwięcej przypadków stwierdzono w województwie warszawskim, olsztyńskim, koszalińskim, bydgoskim, poznańskim, białostockim i gdańskim.

II. Choroby świń

1. Choroby narządu pokarmowego wystąpiły u 6,6% trzody chlewnej (w gospodarstwach uspołecznionych 12,1%). Szczególnie wysoki procent tych schorzeń wystąpił u świń województwa bydgoskiego (11,3%), olsztyńskiego (9,1%) i białostockiego (9%) a wyższy, niż średnia krajowa, poza tym w województwach: łódzkim, warszawskim, koszalińskim i szczecińskim.

Najniższy odsetek tych chorób (3,5 lub 3,6) zanotowano w województwie kieleckim, katowickim i krakowskim a wyraźnie niższy od przeciętnej (4,1 do 4,6%) ponadto w województwach: rzeszowskim, gdańskim, zielonogórskim, wrocławskim i opolskim.

W województwie poznańskim stwierdzono 6,4% chorób narządu pokarmowego świń a w lubelskim 6,2%.

2. Choroby przemiany materii stwierdzono u 2,3% trzody chlewnej (w gospodarstwach uspołecznionych 9%). U 1,7% świń służba wet. stwierdziła zatrucia (w gospodarstwach uspołecznionych 2,5%). Największy procent zatruc wystąpił w województwach: bydgoskim (3%), poznańskim (2,6%), olsztyńskim (2,4%), szczecińskim (2,1%), łódzkim (1,8%) zielonogórskim i wrocławskim (1,6%), oraz koszalińskim i lubelskim (1,5%). Najniższy procent zanotowano w województwie katowickim, opolskim, rzeszowskim i krakowskim. Na marginesie zatruc u świń warto dodać, że u owiec zatrucia wystąpiły u 0,2% pogłowia (gospodarstwa uspołecznione 0,8%) i u 0,02% drobiu (23.000 przypadków). 40% wszystkich zatruc u owiec w kraju stwierdzono w województwie bydgoskim (przy 8% ogólnokrajowego stanu owiec) a 16% tych zatruc w województwie zielonogórskim (przy 3% ogólnokrajowego stanu owiec). Natomiast zatruc drobiu najwięcej stwierdzono w województwie poznańskim (9 tys. przypadków), olsztyńskim (2,3 tys. przypadków) i bydgoskim, warszawskim oraz lubelskim (od 1,5 do 1,8 tys. przypadków). W województwie zielonogórskim przypadków takich stwierdzono tylko około 100.

3. Grypa wystąpiła u ok. 1,2% pogłowia świń (5,6% w hodowli uspołecznionej, tj. w PGR i w tuczarniach przemysłowych). Najwyższy procent stwierdzono u

świń województwa koszalińskiego (2,7%), olsztyńskiego (2,6%), zielonogórskiego (1,8%) katowickiego oraz szczecińskiego (1,7%) a najniższy w województwie rzeszowskim (0,3%). Biorąc pod uwagę wyłącznie gospodarstwa uspołecznione wskaźniki zapadalności na grype świń w tych gospodarstwach w 1964 r. wyniosły: w województwie krakowskim — 18, w katowickim — 9,5, w warszawskim — 9, w olsztyńskim — 8,7, w koszalińskim — 7,4, w opolskim — 6, w gdańskim — 5,9, w zielonogórskim — 5,7, we wrocławskim i poznańskim — 5,3, w lubelskim, łódzkim, białostockim i szczecińskim od 4,3 do 4,6, w bydgoskim — 3,6, w rzeszowskim — 2,6 oraz w kieleckim — 1,4.

Natomiast choroby narządu oddechowego stwierdzono u 1% świń (w gospodarstwach uspołeczniionych u 4%). Jednakże w województwie krakowskim stwierdzono tylko 0,3% tych chorób, w kieleckim 0,4%, a w olsztyńskim 3,7%, koszalińskim 2,8%, w szczecińskim 2,3%, w poznańskim 0,6%.

Kolibacyliza wystąpiła u 148 tys. świń, tj. u 1,1% (1,9% w gospodarstwach uspołeczniionych). Najwięcej kolibacylizy (50 tys. przypadków) stwierdzono w województwie lubelskim a następnie poznańskim (25 tys. przypadków), łódzkim (12,6 tys.), bydgoskim (11,6 tys.) kieleckim (11 tys.), warszawskim (9 tys.) i olsztyńskim (8,5 tys.). W województwach: opolskim, katowickim, rzeszowskim i szczecińskim liczba przypadków kolibacylizy wyniosła najmniej, tj. 1 do 1,5 tysiąca.

Choroby skóry stwierdzono u ok. 0,6% świń (gospodarstwa uspołeczniione 0,7%). Różnice w poszczególnych województwach w zakresie tej jednostki chorobowej są w porównaniu z innymi chorobami niewielkie. Największy procent chorób skóry stwierdzono w województwie łódzkim (1%), lubelskim i olsztyńskim (0,9%) a najniższy w województwach: rzeszowskim, katowickim, opolskim i bydgoskim (0,4%).

Choroby narządów ruchu wystąpiły u 0,3% świń (w gospodarstwach uspołeczniionych u 0,9%).

Podobnie choroby narządu moczopłciowego wystąpiły u 0,3% świń. Natomiast pomoc porodowa była niezbędna u 1% macior (u 2% w gospodarstwach uspołeczniionych). W województwie kieleckim procent ten jednak wyniósł 2,5, w koszalińskim i wrocławskim 1,8, w szczecińskim 1,5, w zielonogórskim 1,4, w olsztyńskim 1,3, w katowickim 1,2, w opolskim i gdańskim 1,1, w bydgoskim 1, w białostockim 0,9, w warszawskim, poznańskim, łódzkim, lubelskim i krakowskim 0,6 oraz rzeszowskim 0,5. Chorobami wymienia było dotknięte 1,8% macior (w gospodarstwach uspołeczniionych 5,2%). Najczęściej choroby te stwierdzano w województwach: szczecińskim (ok. 4%), bydgoskim (ok. 3%), zielonogórskim i wrocławskim (ok. 2,5%) oraz w gdańskim, wrocławskim (2%).

Chorobę obrzękową stwierdzono u 0,6% pogłowia świń (u 0,03% w gospodarstwach uspołeczniionych). Najczęściej chorobę tę stwierdzano w województwach: bydgoskim (37 tys.), katowickim (10 tys.), olsztyńskim (7 tys.), rzeszowskim (5,7 tys.), warszawskim (5,4 tys.) i lubelskim (5 tys.).

III. Choroby koni

1. Na choroby narządu pokarmowego zapadło w 1964 r. 11,4% koni (w gospodarstwach uspołeczniionych 22,4%). Najczęściej chorowały konie w województwie bydgoskim — 19,5% a następnie w koszalińskim — 14,5%, szczecińskim, poznańskim i łódzkim — 14,1%, zielonogórskim — 14%, gdańskim — 12,7%, olsztyńskim — 12,3%, katowickim — 11,7, kieleckim — 11,2%, opolskim — 10,8, wrocławskim — 9,2%, warszawskim — 9,1%, białostockim — 9,0%, krakowskim — 8,8%, lubelskim — 8,1% oraz rzeszowskim — 7%.

2. Choroby narządów ruchu stwierdzono u 6,5% koni (w gospodarstwach uspołeczniionych u 19%). Najmniej chorób narządu ruchu zanotowano w województwie kieleckim, rzeszowskim, krakowskim, łódzkim, lubelskim i białostockim, a najwięcej w olsztyńskim,

gdańskim, szczecińskim, bydgoskim, koszalińskim i wrocławskim.

Choroby przemiany materii wystąpiły u 2,4% koni (w gospodarstwach uspołeczniionych u 4%). Natomiast zatrucia stwierdzono u 0,4% koni (w gospodarstwach uspołeczniionych — 0,7%). Najczęściej stwierdzano zatrucia w województwie białostockim (0,6%) a najrzadziej w rzeszowskim, łódzkim i katowickim (0,2%).

3. Od zatruc częstsze były choroby narządu oddechowego stwierdzone u 2% koni (w gospodarstwach uspołeczniionych u 5%). Najczęściej te choroby występowały w województwie katowickim (4%), krakowskim (3,3%), olsztyńskim (3%) lubelskim (2,4%) i koszalińskim (2,3%). W województwie poznańskim i szczecińskim choroby te stwierdzono u 1,3% a w warszawskim u 1,5% koni.

Zoły stwierdzono u 0,6% koni (u 2% koni należących do gospodarstw uspołeczniionych). W województwie olsztyńskim, warszawskim, bydgoskim i białostockim zoły występowały u około 1% koni a w województwie rzeszowskim, opolskim tylko u 0,1%, we wrocławskim u 0,2%, w koszalińskim u 0,3%, w poznańskim u 0,5%.

4. Choroby skóry występowały u 1,4% koni (w gospodarstwach uspołeczniionych u 3,4%). Największy procent zachorowań na te schorzenia zanotowano w województwach: koszalińskim (2,7), szczecińskim (2,1), krakowskim (2,0), rzeszowskim (1,8), wrocławskim i katowickim (1,7), białostockim i gdańskim (1,6). Procent niższy, niż średnia krajowa, stwierdzono w województwie poznańskim i kieleckim (1%), łódzkim oraz bydgoskim (1,1%).

Choroby narządu moczopłciowego stwierdzono u koni w 0,5% a choroby wymienia u około 5,5 tys. klaczy, głównie w województwie białostockim (ok. 1,4 tys.), lubelskim, kieleckim i warszawskim (po ok. 0,5 tys.), a w innych w kilkudziesięciu (rzeszowskie, katowickie, koszalińskie, szczecińskie i inne) do ok. 300 (bydgoskie). Pomocy porodowej udzielono u ok. 27 tys. klaczy, głównie w woj. białostockim (prawie 25% wszystkich przypadków w kraju, tj. ok. 0,7 tys.) i warszawskim (prawie 15% wszystkich przypadków, tj. ok. 0,4 tys.). W województwie gdańskim, szczecińskim, katowickim, rzeszowskim i krakowskim konieczność udzielenia pomocy porodowej u klaczy nie przekraczała nigdy 100 przypadków a w pozostałych województwach wynosiła od 100 do 200.

Tęczę wystąpił w 1964 r. u 1686 koni, 170 sztuk bydła, 548 świń, 44 owiec, 2 sztuk drobiu i u 15 zwierząt innych rodzajów. Najwięcej przypadków tęcza stwierdzono w województwach: krakowskim (288 koni), wrocławskim (220 koni), rzeszowskim (178 koni), olsztyńskim, poznańskim, bydgoskim i opolskim (u od 102 do 118 koni) oraz w kieleckim (u 92 koni). Najrzadsze były przypadki tęcza w województwach: łódzkim (36 koni), lubelskim (36 koni), warszawskim (41 koni). W województwach: białostockim, koszalińskim, zielonogórskim, katowickim, szczecińskim i gdańskim tęczę stwierdzono u od 52 do 64 koni.

Większość przypadków tęcza u bydła, świń i owiec zanotowano w województwach o znacznym nasileniu występowania tęcza u koni, a w przypadku bydła także w województwie białostockim (25 przypadków). Prawie 300 przypadków tęcza u świń stwierdzono w województwie bydgoskim.

Z innych, specyficznych chorób w 1964 r. zanotowano piroplazmozę bydła u 952 sztuk (w białostockim — 376, w lubelskim — 172, olsztyńskim 193, rzeszowskim — 179, poznańskim — 32), głowicę bydła u 684 sztuk (białostockie — 358, poznańskie — 144, rzeszowskie — 72, olsztyńskie — 58, lubelskie — 52), promienicę bydła u 53 sztuk (lubelskie, olsztyńskie), promienicę świń u 241 sztuk, salmonelozę u ok. 4.000 świń (lubelskie białostockie, olsztyńskie).

Adres autora: dr Władysław Lutyński, Warszawa 45, ul. Zeromskiego 25 m. 12.